

МЕТОДОЛОГИЈА РАДА ПРЕВЕНТИВНОГ МЕХАНИЗМА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Оперативни документ са смјерницама за поступање

Бања Лука, септембар 2024.

САДРЖАЈ

УВОД	3
ПРЕВЕНТИВНИ МЕХАНИЗАМ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.....	5
Принципи дјеловања Превентивног механизма	8
Мјеста лишења слободе у којима се обављају посјете.....	9
Мјеста лишења слободе у којима се обављају посјете могу бити:	9
Пристап информацијама од значаја за Превентивни механизам	10
Врсте посјета	11
Поступак избора чланова тима Превентивног механизма.....	12
Формирање тимова	13
ОБАВЉАЊЕ ПОСЈЕТА ПРЕВЕНТИВНОГ МЕХАНИЗМА	14
Припрема посјете	14
Обављање појединачних посјета	14
ПРИКУПЉАЊЕ ИНФОРМАЦИЈА О ЗЛОСТАВЉАЊУ ИЛИ ДРУГОМ ОБЛИКУ КРШЕЊА ЉУДСКИХ ПРАВА.....	16
Поступак прикупљања информација од особа лишених слободе.....	16
Поступак прикупљања информација од руководства установа мјеста лишења слободе	17
Документација за провјеру најчешћих облика кршења људских права.....	18
ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ КОЈЕ МОГУ НАСТУПИТИ ТОКОМ ПОСЈЕТЕ ПРЕВЕНТИВНОГ МЕХАНИЗМА.....	20
ЕВАЛУАЦИЈА ПОСЈЕТА	21
Сачињавање прелиминарног извјештаја.....	21
Достављање прелиминарног извјештаја на изјашњење посјећеним мјестима лишења слободе	21
Финализација извјештаја.....	22
КОДЕКС(И) ЧЛАНОВА ПРЕВЕНТИВНОГ МЕХАНИЗМА У БИХ	23
ДОДАТАК.....	25
Матрица за (пр)оцјену стања у полицијским агенцијама	25
Матрица за (пр)оцјену стања у затворским установама	29

УВОД

УН Конвенција против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака¹, (даље Конвенција), резултат је намјере држава чланица ове Конвенције, да повећају успјешност борбе против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака у цијелом свијету. Према Конвенцији израз „тортура“ означава сваки акт којим се једној особи намјерно наноси бол или тешка тјелесна или душевна патња да би се од те особе или неке треће особе добила обавјештења или признања, или да би се та особа казнила за дјело што га је она или нека трећа особа починила или за чије је извршење осумњичена, да би се та особа застрашила или да би се на њу извршио притисак, или због било којег другог разлога утемељеног на било којем облику дискриминације, ако та бол или те патње наноси службена особа или било која друга особа која дјелује у службеном својству или на њезин потицај или с њезиним изричитим или прећутним пристанком. Тај се израз не односи на бол или патње које су последица искључиво законских санкција, неодвојивих од тих санкција, или које те санкције узрокују. Члан 2. и 16. Конвенције обавезују сваку државу чланицу да предузме дјелотворне мјере за спречавање мучења и осталих окрутних, нељудских или понижавајућих поступака или кажњавања на свим државним подручјима која су под њиховом надлежношћу.²

Уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака усвојен је Опциони протокол /Optional Protocol to the Convention against Torture-ОРСАТ/ (даље: Опциони протокол) са циљем спречавања мучења и осталих окрутних, нељудских или понижавајућих поступака или кажњавања лица лишених слободе, успостављањем превентивног система редовних посјета мјестима у којима се та лица налазе. Главну, одговорност за успостављање ефикасног система имају државе потписнице протокола, а међународни органи задужени за спровођење мјера допуњавају и јачају националне мјере.

Према одредби члана 17.Опционог протокола: *„Свака држава странка ће одржавати, именовати или основати, најкасније једну годину након ступања овога Протокола на снагу или његове ратификације или приступања, један или неколико независних националних механизма за спречавање мучења на националном нивоу. Механизми које су утемељиле децентрализоване јединице могу бити проглашени националним механизмима за спречавање у смислу овога Протокола, ако су у складу с његовим одредбама.“*

Пододбор за спречавање мучења, The Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, (даље: СПТ) прати како државе које су ратификовале Факултативни протокол уз Конвенцију против мучења испуњавају своје уговорне обавезе, које укључују и успостављање независног превентивног механизма за превенцију.

---

¹ УН Конвенција против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака одобрена и предложена за потпис, ратификацију и приступање Резолуцијом Генералне скупштине 39/46 од 10. децембра 1984. ступила на снагу 26. јуна 1987.

² Дио I члан 1. Конвенције.

Босна и Херцеговина је донијела Одлуку о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака 2008. године („Сл. гласник Босне и Херцеговине бр. 8/08“ објављено 26.06.2008.године).

У циљу провођења обавеза из Опционог протокола усвојен је Закон о измјенама и допунама Закона о омбудсмену за људска права Босне и Херцеговине,³ чиме је креиран правни оквир за успостављање независног превентивног механизма.

За обављање послова Превентивног механизма за које су неопходна стручна и посебна специјалистичка знања омбудсмени могу укључити и друга независна стручна лица из академске заједнице и одговарајућих области, као и представнике организација цивилног друштва регистрованих за обављање дјелатности из области заштите људских права, у складу са чланом 18. став 2. Опционог протокола, а који се бирају по основу јавног позива.⁴

Омбудсмени Босне и Херцеговине усвојили су Правилник о вршењу послова Превентивног механизма за спречавање мучења и других окрутних, нечовјечних или понижавајућих поступака и казни у БиХ („Службени гласник БиХ“62/24) којим се прописују овлаштења и надлежности Омбудсмена за људска права БиХ у вршењу послова Превентивног механизма за спречавање мучења и других окрутних, нечовјечних или понижавајућих поступака и казни у Босни и Херцеговини, годишњи план активности, начин извјештавања, запослени, поступак избора стручних особа и организација цивилног друштва, методологија рада, начин рада независних стручних особа и представника организација цивилног друштва, чување службене тајне.

У складу са чланом 7. Правилника приступило се изради Методологије рада Превентивног механизма у Босни и Херцеговини.

Методологија представља оперативни документ са смјерницама за поступање приликом организовања и обављања посјета установама у којима се налазе лица лишена слободe, наводе принципи дјеловања Превентивног механизма, обавезе и права, однос институција/установа према истом, начин прикупљања информација о злостављању или другом облику кршења људских права, ванредне ситуације које могу наступити током посјете Превентивног механизма, евалуација посјета, кодекс чланова тима Превентивног механизма у БиХ, те као додаток матрице за (пр)оцјену стања у полицијским агенцијама и (пр)оцјену стања у затворским установама.

---

³ Закон о омбудсмену за људска права Босне и Херцеговине („Службени гласник Босне и Херцеговине“ бр. 61/23).

⁴ Члан 4а став 5 Закона.

ПРЕВЕНТИВНИ МЕХАНИЗАМ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Дефиниција и задаци

Превентивни механизам у Босни и Херцеговини је независни превентивни орган, успостављен у складу са одредбама Закона о измјенама Закона о Омбудсмену за људска права БиХ („Службени гласник Босне и Херцеговине“ бр. 61/23), односно члана 4а став 1. овог Закона којим је прописано да у складу са чланом 17. Факултативног протокола уз Конвенцију против мучења и других окрутних, нељудских или понижавајућих поступања или кажњавања ("Службени гласник БиХ" - Међународни уговори", број 08/08), Омбудсмени обављају послове превентивног механизма за спречавање тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих поступања и кажњавања у Босни и Херцеговини (у даљем тексту: Превентивни механизам).

У складу с одредбом члан 2. став 3 Правилника о вршењу послова Превентивног механизма за спречавање мучења и других окрутних, нечовјечних или понижавајућих поступака и казни у БиХ у циљу извршавања овог мандата Омбудсмени успостављају Одјељење за вршење послова Превентивног механизма у оквиру Институције омбудсмена за људска права Босне и Херцеговине (у даљем тексту: Одјељење).

У складу са наведеним позитивним законским прописима основни задаци Превентивног механизма су:

- a) обилазак установа у којима се налазе или би се могле налазити особе лишене слободе, ради јачања њихове заштите од мучења и других окрутних, нељудских или понижавајућих поступака или кажњавања,
- b) давање препорука надлежним органима власти и установама ради побољшања поступања према особама лишеним слободе и услова у којима се оне налазе ради спречавања мучења и других окрутних, нељудских или понижавајућих поступака или кажњавања,
- c) давање приједлога и примједби на законе и друге прописе те нацрте закона и других прописа ради промовисања заштите особа лишених слободе од мучења и других окрутних, нељудских или понижавајућих поступака или кажњавања,
- d) сарадња с Пододбором Уједињених нација за спречавање мучења и других окрутних, нељудских или понижавајућих поступака или кажњавања (у даљем тексту: Пододбор за спречавање мучења), слање информација и састајање с Пододбором за спречавање мучења,
- e) извјештавање према домаћим и међународним органима у оквиру мандата Превентивног механизма,
- f) развијање едукативних програма на тему спречавања мучења и других окрутних, нељудских или понижавајућих поступака или кажњавања.

Одјељење за обављање послова Превентивног механизма има право:

- a) најављених и ненајављених обилазака органа или установа те прегледа просторија у којима се налазе особе лишене слободе или гдје би се могле налазити особе лишене слободе;
- b) слободног приступа подацима о органима и установама у којима се налазе особе лишене слободе или гдје би се могле налазити особе лишене слободе;
- c) приступа подацима о броју особа лишених слободе у органу или установи која се обилази;

- d) слободног приступа свим подацима о поступању с особама лишеним слободе у складу са законом;
- e) разговора с особама лишеним слободе по слободном избору и без присуства службеника органа или установе која се обилази, разговора с другим особама које им могу дати одговарајуће информације везане уз сумњу на кршење људских права поступањем у органу или установи која се обилази.

ОРГАНИЗОВАЊЕ ОБИЛАЗАКА УСТАНОВАМА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ

Обавезе институција/установа

Институције/установе у којима се налазе лица ограничена у слободи кретања су дужна дозволити Превентивном механизму да:

- посјети сва мјеста лишења слободе и било која мјеста за која се сумња да се налазе особе лишене слободе, како је наведено у члану 4.⁵ Опционог протокола. У ове сврхе, јурисдикција се протеже на сва она мјеста над којима власт врши ефективну контролу;
- обавља посјете на начин и учесталост које сам Превентивни механизам одлучи. То укључује могућност обављања приватних интервјуа са особама лишеним слободе и право да се у сваком тренутку обаве ненајављене посјете свим мјестима лишења слободе, у складу са одредбама Опционог протокола;
- чланови Превентивног механизма и његово особље уживају такве привилегије и имунитете који су неопходни за независно вршење послова из оквира њихових надлежности.

Ниједна институција/установа не смије да наређује, примјењује, дозвољава или толерише било какву санкцију, одмазду или другу мјеру према особама или организацијама због комуникације са Превентивним механизмом или због тога што је Превентивном механизму дао било коју информацију, без обзира на њихову тачност.

Надлежне државне институције треба да информишу Превентивни механизам о свим нацртима закона који се могу разматрати а који су релевантни за њен мандат и дозволе Превентивном механизму да даје приједлоге или запажања о било којој постојећој политици или нацрту политике или закона. Сви приједлози или запажања о таквим законима које добије од Превентивног механизма треба да буду узети у обзир.

Органи власти треба да размотре, објаве и широко дистрибуирају годишње извјештаје Превентивног механизма. Годишњи извјештаји Превентивног механизма би такође требали бити прослијеђени СПП-у који ће се побринути за њихово објављивање на својој веб страници. Органи власти, институције/установе дужне су успоставити сваки вид сарадње са Превентивним механизмом у вршењу његове надлежности, пружити неопходне информације и расположиву документацију о мјестима лишења слободе и било којим мјестима за која се сумња да се налазе особе лишене слободе, као и лицима која се тамо налазе.

---

⁵ Члан 4. 1. “У складу с овим Протоколом свака држава странка ће помоћу ових механизма омогућити посјете из члана 2. и 3. било којем мјесту које је под њеном надлежношћу и контролом у којем се налазе особе лишене слободе или које могу бити лишене слободе, било на темељу наредбе издане од стране државних власти или на њихов подстицај, било уз њихову дозволу или одобравање (у даљем тексту: мјеста притвора). Те ће се посјете одвијати у циљу јачања, ако ће то бити потребно, заштите тих особа од мучења и других окрутних, нељудских или понижавајућих поступака или кажњавања.

2. У смислу овога Протокола, лишавање слободе има значење било каквог задржавања или затварања или смјештаја особе у мјесто под јавним или приватним надзором које не смије напустити по својој вољи због наредбе било какве судске, административне или друге власти.”

Обавезе Превентивног механизма

- Превентивни механизам треба да спроводи све аспекте свог мандата на начин који избјегава стварне или уочене сукобе интереса.
- Превентивни механизам, његови чланови и особље треба да редовно преиспитују своје радне методе и спроводе обуку како би побољшали своју способност да обављају своје одговорности према Опционом протоколу.
- Превентивни механизам треба да успостави план/програм рада који, током времена, обухвата посјете свим, или било којим, осумњиченим мјестима лишења слободе, како је наведено у члану 4. Опционог протокола, а која су у надлежности државе.
- Превентивни механизам треба да планира свој рад и коришћење ресурса на начин да обезбиједи да се мјеста лишења слободе посјећују на начин и са довољном учесталошћу како би се ефикасно допринијело превенцији тортуре и других окрутних, нехуманих или понижавајућих поступања или кажњавања.
- Превентивни механизам треба да даје приједлоге и запажања релевантним државним органима у вези са постојећом и нацртом политике или закона за које сматра да су релевантни за његов мандат.
- Превентивни механизам треба да сачини извјештаје након својих посјета, као и годишњи извјештај и све друге облике извјештаја које сматра потребним. Када је прикладно, извјештаји треба да садрже препоруке упућене релевантним властима. Препоруке Превентивног механизма треба да узму у обзир релевантне норме Уједињених нација у области превенције тортуре и другог злостављања, укључујући коментаре и препоруке СПТ-а.
- Превентивни механизам треба да осигура да све повјерљиве информације стечене током његовог рада буду у потпуности заштићене.
- Превентивни механизам треба да осигура да има капацитет и да се укључи у смислен процес дијалога са државом у вези са имплементацијом његових препорука. Такође треба активно настојати да прати имплементацију свих препорука које је СПТ дао у вези са дотичном земљом, повезујући се са СПТ-ом када то ради.
- Превентивни механизам треба да тежи успостављању и одржавању контаката са превентивним механизмима других држава у циљу размјене искустава и јачања његове ефикасности.
- Превентивни механизам треба да тежи успостављању и одржавању контакта са СПТ-ом, како је предвиђено и у сврхе наведене у Опционом протоколу.

Принципи дјеловања Превентивног механизма

Обављање обилазака, односно, посјета у мјестима лишења слободе је осјетљив задатак и стога је важно да стручњаци који обављају посјете слиједи неколико основних принципа:

- **Не наносити штету** - Особе лишене слободе су у посебно рањивом стању и њихова лична сигурност или општа сигурност групе у којој се налазе морају у сваком моменту бити у средишту пажње сваког посјетиоца, а посебно чланова тима Превентивног механизма.
- **Чувати повјерљивост** - чланови тима Превентивног механизма разговор са особом лишеном слободе обављају насамом, изван слушног поља службеног особља и осталих чланова колектива или групе особа лишених слободе. Приликом идентификације особе лишене

слободе која је изнијела наводе о злостављању и тражења подобне просторије поштује се највећи степен дискреције. Од службеног особља се тражи да издвоји особу у посебну просторију, без навођења разлога трећим лицима.

- **Поштовање органа власти и службеног особља у мјестима лишења слободе** - Обављање мониторинг посјете у мјестима лишења слободе немогуће је уколико не постоји барем минимум узајамног поштовања између чланова тима Превентивног механизма и службеног особља.
- **Чување службене тајне** - Све особе које учествују у обављању послова Превентивног механизма дужне су чувати као тајну све личне податке о особама лишеним слободе, које су сазнале у обављању послова.
- **Независност** – Превентивни механизам је независан од стране било којег другог лица, институције, органа власти или медија, а у свом раду искључиво поступа по налогу Омбудсмена Босне и Херцеговине.
- **Транспарентности и укључености** - Да би рад Превентивног механизма био ефикасан неопходно је да га органи власти и цивилни сектор виде као вјеродостојан и независан орган. Стога сам процес рада Превентивног механизма мора бити јасан и транспарентан, пратити друштвене токове, а по налогу Омбудсмена предузимати мјере и радње у циљу подизања свјести јавности у погледу заштите права лица лишених слободе.
- **Прикупљање информација** - Превентивни механизам има право да прикупља све потребне информације из више извора, а у циљу ефикасног дјеловања и извршавања својих надлежности. Ту се подразумијевају информације до којих долази непосредно, путем жалби регистрованих у Институцији омбудсмена за људска права Босне и Херцеговине, медијских или неких других извора.
- **Публицитет** – Превентивни механизам ради на промоцији својих активности и објављених извјештаја, по налогу и одобрењу Омбудсмена Босне и Херцеговине. Циљ публицитета је, да се повећа повјерење јавности у рад Превентивног механизма, упозна за надлежношћу и мандатом, те на тај начин допре до што већег броја људи путем масовних медија као што су штампа, телевизије, радија и интернета.

Мјеста лишења слободе у којима се обављају посјете

У складу са Опционим протоколом Превентивни механизам има овлашћење да посјети сва мјеста лишења слободе и било која мјеста за која се сумња да се налазе особе лишене слободе, над којима власт врши ефективну контролу, на темељу наредбе издате од стране државних власти или на њихов подстицај, уз њихову дозволу или одобравање. У смислу Протокола, лишавање слободе има значење било каквог задржавања или затварања или смјештаја особе у мјесто под јавним или приватним надзором које не смије напустити по својој вољи због наредбе било какве судске, административне или друге власти.

Мјеста лишења слободе у којима се обављају посјете могу бити:

- полицијске станице,
- притворска одјељења у затворима,
- одјељења у затворима за осуђена лица ,
- притворска одјељења за малолетнике,
- малолетничке затворе,

- дневне центре за малољетнике,
- просторије Граничне полиције БиХ и транзитне зоне на граничним прелазима, у међународним лукама и у аеродромима,
- имиграционе центре и притворске центре за азиланте,
- психијатријске установе гдје су смјештене особе којима је изречена обавезна мјера сигурности и психијатријског лијечења,
- просторије безбједносних или обавјештајних служби (ако имају овлаштење за притвор),
- притворске објекте под надлежношћу војних власти,
- превозна средства за спровођење притвореника и премјештај затвореника („црне марице“, специјална полицијска/затворска возила за превоз лица лишених слободе, итд.)
- и сва друга мјеста лишења слободе и било која мјеста за која се сумња да се налазе особе лишене слободе, у смислу одредби Опционог протокола.

Приступ информацијама од значаја за Превентивни механизам

За чланове тима Превентивног механизма неопходне су информације о особама лишеним слободе, условима под којима оне бораве у затвореном окружењу, догађајима током/након којих су изнесени наводи о кршењу права, злостављању, нечовјечном и понижавајућем поступању или кажњавању.

До информација које су од значаја за Превентивни механизам може се доћи:

- путем непосредне, телефонске, или електронске комуникације са лицем лишеним слободе или особе која у име лица лишеног слободе подноси пријаву (адвоката, члана породице и сл.),
- приликом посјета мјестима лишења слободе, током разговора са службеницима који раде у мјесту лишења слободе ,
- путем службеног обавјештења,
- случајним разговором са трећим лицима,
- праћењем средстава јавног информисања, односно, отворених извора,
- сарадњом са удружењима која се баве заштитом људских права, НВО, Црвеним крстом/крижом/полумјесецом.

Прикупљене информације се провјеравају и процјењују у смислу хитности реаговања.

Годишњи план активности

У складу с одредбом члана. 5. Правилника о вршењу послова Превентивног механизма за спречавање мучења и других окрутних, нечовјечних или понижавајућих поступака и казни у БиХ годишњим планом утврђују се активности и специфични циљеви које Превентивни механизам мора предузети како би испунио своје задатке. Одјелење за вршење послова Превентивног механизма на крају календарске године припрема Годишњи план активности, којим се одређују број и врста обилазака за идућу годину, потребна средства из буџета, евентуално укључивање независних стручних особа из академске заједнице и представника организација цивилног друштва, те утврђује едукативне и друге активности које проводи у смислу сарадње са другим органима. Годишњи план активности усвајају Омбудсмени БиХ.

Посјете које ће се вршити по Опционом протоколу, по својој природи треба да буду превентивне. То значи да основни циљ посјете треба да буде спречавање тортуре или лошег поступања прије него се оно деси, кроз два узајамно повезана средства:

- конструктивни дијалог са службеницима, заснован на детаљним препорукама независних и стручних анализа притворског система уз коришћење информација из прве руке и
- повећаној вјероватноћи откривања случајева тортуре у будућности кроз посматрања из прве руке.

Годишњи план активности обухвата:

- Анализу стања из области људских права у БиХ за претходну годину са упоредним индикаторима из ранијих година (индикатори су број задржаних пријава-информација, број ријешених пријава, број посјета мјестима лишења слободе, број препорука које су дали чланови Превентивног механизма уз констатацију којем мјесту лишења слободе је дата препорука, број препорука које су реализоване од стране мјеста лишења слободе и број препорука које нису реализоване, те други релевантни подаци.),
- активности које се тичу интерног развоја Превентивног механизма,
- активности које се тичу израде значајних стратешких докумената и програма,
- активности које се планирају предузети у циљу обављања посјета установама,
- сачињавање табеларног прегледа установа које ће се посјетити у току календарске године.

Годишњи план рада мора садржавати временски оквир за реализацију, односно рок за извршење појединих активности, особе одговорне за реализацију предвиђених активности и очекивани резултат планираних активности.

Уз годишње планове рада потребно је, сачинити оквир очекиваних финансијских трошкова неопходних за реализацију планираних активности.

Врсте посјета

Колико често ће се посјећивати одређена мјеста гдје се налазе особе лишене слободе, зависи од институционалних, финансијских и кадровских могућности Превентивног механизма.

Посјете могу бити:

- Превентивне;
- Периодичне/редовне посјете мјестима лишења слободе;
- Посјете с циљем утврђивања испуњености препорука;
- Системске;
- Ненајављене посјете;
- Посјета по сазнању за непредвиђене ситуације у оквиру надлежности Превентивног механизма (смртни случај у притвору, насиље међу затвореницима, употреба ватреног оружја и физичке силе према групи појединаца, итд.).

Свака процјена учесталости посјета које ће вршити Превентивни механизам би требало да се заснива на програму који комбинује дуже детаљне посјете (у трајању од једног до четири дана, које врши мултидисциплинарни тим за посјете састављен од најмање три експерта) са краћим ад хок посјетама (у насумично одређеним интервалима, које могу вршити мањи тимови).

У сваком случају процјена врсте посјете и учесталости посјета зависи од Годишњег плана посјета и процјене Омбудсмена БиХ о потреби за вршењем посјета.

Поступак избора чланова тима Превентивног механизма

Одредбом чл. 9. и 10. Правилника о вршењу послова Превентивног механизма прописан је избор стручних особа и организација циљивног друштва. У случају потребе стручних и специјалистичких знања, Омбудсмени БиХ могу укључити стручне особе које се бирају на темељу јавног и транспарентног позива објављеног у дневним новинама и на интернетској страници Институције.

У јавном позиву се наводе критерији за избор стручних особа из академске заједнице и одговарајуће области који укључују специфичне професије из подручја медицине (породична медицина, интерна медицина, психијатрија, форензика), криминологије, социологије, социјалног рада и других области.

Критерији за избор независне стручне особе из академске заједнице и одговарајућих области су: стручно или специјалистичко знање из области релевантне за провођење овлаштења Превентивног механизма, непостојање сукоба интереса у извршавању послова Превентивног механизма, доказ да се против особе не води кривични поступак, да особа није осуђена правоснажном пресудом и да није изречена заштитна мјера забране обављања дјелатности за коју конкурише.

Финансијска независност

У складу с одредбама Закона о Омбудсмену за људска права БиХ, Омбудсмен за људска права БиХ је независна институција, те буџет одобрен за дјеловање исте мора осигурати функционалну независност Институције и њено дјеловање без додатних условљавања.⁶

Привилегије и имунитети

Одредбе чл.16. и 17. Закона о Омбудсмену БиХ, прописују да особе у служби или оне које је именovala Институција неће бити казнено гоњене, неће бити предмет истраге, хапшења, притварања, нити ће им се судити за било какву радњу, мишљење или одлуку донесену при обављању њихових дужности према упутствима Омбудсмена.

---

⁶ Закон о Омбудсмену за људска права БиХ члан 39. Став 5.

Формирање тимова

Помоћник омбудсмена/ Шеф Одјелења за вршење послова Превентивног механизма у оквиру Институције омбудсмена за људска права Босне и Херцеговине руководи Одјелењем, извршава овлашћења у складу са Законом о омбудсмену БиХ и за свој рад одговара Омбудсменима БиХ.

У надлежности Шефа Одјелења је одређивање састава тима за обављање посјета који зависи од врсте тима за обављање посјета и мјеста у којем ће се посјета извршити.

Приликом избора чланова тима водит ће се рачуна о професионалној, спољној, националној и другој заступљености.

Формирање професионалног тима за праћење стања у установама гдје се задржавају особе лишене слободе треба да буде један од кључних задатака приликом планирања посјета.

Приликом формирања тимова неопходно је:

- одредити број чланова појединог тима;
- одредити задатке за сваког члана тима;
- осигурати приступ потребним информацијама;
- водити рачуна о специфичностима установе у којој се обавља посјета, како би се у састав тима укључиле независне стручне особе неопходне за предметну посјету или представници невладиних организација цивилног друштва из одговарајућих области;
- укључивање независних стручних особа и представника организација цивилног друштва, који се налазе на листи Превентивног механизма врши се по абecedном реду. У случају немогућности учешћа у тиму из оправданих разлога, приликом организовања наредне посјете имају приоритет.

Осим знања и вјештина које се захтијевају од чланова тима неопходна је опередијељеност за тимски рад, добра међусобна комуникација и сарадња.

Важно је да чланови тима имају одговарајуће међуљудске вјештине, укључујући вјештину слушања и културолошку и родну осјетљивост.

ОБАВЉАЊЕ ПОСЈЕТА ПРЕВЕНТИВНОГ МЕХАНИЗМА

Обављање посјета мјестима лишења слободе и било којим мјестима за која се сумња да се у њима налазе особе лишене слободе подразумева рад Превентивног механизма у више фаза:

- припрему за обављање посјете,
- само вршење посјете,
- евалуацију након извршене посјете и
- извјештавање.

Шеф Одјелења за вршење послова Превентивног механизма у складу са Годишњим планом посјета и процјеном Омбудсмена БиХ о потреби за вршењем посјета, проводи активности које се односе на извршење ових активности.

Припрема посјете

Припрема посјете укључује:

- прецизирање циља односно врсте посјете,
- одређивање састава чланова тима за посјету (број чланова име презиме, звање функција професија и сл.),
- подјелу задатака у тиму,
- утврђивање датума, локације (град, институција, установа и сл.) и предвиђене сатнице почетка и трајања посјете,
- обезбјеђење потребних материјално-техничких средстава (возило, лаптопи, документација, додатна опрема и сл.),
- осигурање преноћиште уколико је потребно,
- најаву посјете, уколико се ради о најављеној посјети,
- одређивање контакт особе у установи и контакт особе чланова тима,
- размјену релевантних информација између чланова тима,
- процјену степена сложености, односно евентуалних ризика посјете,
- рокове извјештавања по завршеној посјети.

Обављање појединачних посјета

Посјета мјесту лишења слободе започиње доласком у мјесто лишења слободе, при чему чланови тима овлаштеној службеној особи која је задужена за пријем и евиденцију посјетилаца или странака показују акредитацију коју је издала Институција омбудсмена за људска права Босне и Херцеговине.

1. Чланови тима Превентивног механизма, приликом доласка у установу:

- нису у обавези предати мобилне уређаје, фотоапарате нити другу опрему и средства која су им неопходна приликом вршења посјете;
- слиједит ће прописане и важеће интерне процедуре мјеста лишења слободе, као и инструкције особе која је задужена за њихову личну безбједност;
- одржавају уводни састанак са руководиоцем установе, или овлашћеном службеном особом, које упознају са разлогом посјете, указују на обавезу сарадње са

- Превентивним механизмом у погледу пружања помоћи приликом обиласка установе, давања потребних информација и увида у релевантну документацију;
- имају право да изврше увид у сву расположиву службену документацију и медицинске евиденције;
  - дозвољено им је фотокопирање документа ради увида и провјере;
  - обављају разговор са лицима лишеним слободе без присуства трећих лица, као и са службеним особама у мјесту лишења слободе;
  - обављају разговор у просторији која може бити покривена видео-надзором, али не може бити покривена уређајима за снимање разговора, осим у ситуацијама када постоји процјена ризика од опасности угрожавања личне безбједности чланова тима;
  - морају поштовати принцип повјерљивости.
2. Приликом обављања разговора са медицинским особљем чланови тима могу истовремено вршити и увид у расположиву медицинску документацију.
  3. Трајање посјете и разговора не смију бити ограничени од стране запослених мјеста лишења слободе, осим у ванредним ситуацијама сходно процјени безбједности тима.
  4. Чланови тима током посјете воде биљешке о затеченом стању простора, важним запажањима, утврђеним чињеницама, наводима, изјавама, сазнањима и другим релевантним подацима ради утврђивања стварног стања.
  5. Посјете се обављају у оквиру редовног радног времена мјеста лишења слободе, осим у случају процјене постојања хитности, када посјета може бити обављена и изван радног времена, у ноћним сатима као и у дане викенда или празника.
  6. Након обављене посјете чланови тима одржавају одјавни састанак, ради давања повратних информација руководиоцу и стручном тиму установе о затеченом стању и чињеницама утврђеним током обиласка те року сачињавања прелиминарног извјештаја. Одјавни састанак је прилика за додатна појашњења уколико су потребна члановима тима.
  7. У случајевима када се обиласком или посјетом утврде одређене неправилности и технички недостаци, чланови тима ће, на одјавном састанку, указати на исте како би се што прије отклониле (хигијена, освјетљење, хладноћа и топлота просторија, итд.).

ПРИКУПЉАЊЕ ИНФОРМАЦИЈА О ЗЛОСТАВЉАЊУ ИЛИ ДРУГОМ ОБЛИКУ КРШЕЊА ЉУДСКИХ ПРАВА

Посјете су главно, иако не једино, средство путем којег ће Превентивни механизам испитивати и оцјењивати третман лица лишених слободе. За вријеме посјета Превентивни механизам ће директно прикупљати информације о мјесту које посјећује. Путем разговора са притвореним лицима, ће често такође добити и информације о условима и третману кроз који су та лица прошла прије него су стигла у то релевантно притворско мјесто: можда за вријеме транспорта или у полицијској станици.

Превентивни механизам је такође овлашћен да захтијева и добије информације од органа власти или других органа о притворским мјестима и лицима која се тамо налазе. Превентивни механизам ће разматрати постојеће и предложене прописе који се тичу притворских мјеста и лица лишених слободе, како би оцијенио њихову усклађеност са међународним нормама и размотрио да ли адекватно промовишу побољшане услове притвора.

Могућа сазнања о злостављању или другом облику кршења људских права, угрожавању живота и здравља лица лишених слободе могу се добити или чак и утврдити обављањем интервјуа са:

1. лицима која изнесу наводе о злостављању,
2. сродницима лица лишених слободе, њиховим адвокатима и представницима цивилног друштва,
3. особама које су учествовале или које су очевици инцидента,
4. запосленим који су поступали у смиривању инцидента или догађаја,
5. увидом у релевантну документацију.

Поступак прикупљања информација од особа лишених слободе

Један од задатака Превентивног механизма је и заштита особа које изнесу наводе о злостављању, нечовјечном или нехуманом понашању, који су учесници или очевици, кршења људских права. Ове особе не би смјеле трпити било какву штету, нити бити предметом освете. Ово се односи и на особе лишене слободе.

Процедура прикупљања информација од особа лишених слободе је сљедећа:

1. лица лишена слободе на разговор са члановима Превентивног механизма доводи и прати контакт особа коју је одредило руководство мјеста лишења слободе.
2. Разговори се увијек обављају у просторији која је скривена од погледа трећих лица.
3. Идентитет особе са којом се обавља разговор се штити.
4. Приликом посјете обавља се и неколико разговора са другим лицима лишеним слободе, како се не би могао открити извор информације.
5. Штите се подаци о особи која је пријавила злостављање или други вид кршења људских права (свога или другог) и подаци о њезиној или његовој породици.
6. Штите се тјелесни интегритет, живот и психичко и физичко здравље појединаца.
7. Лицу лишеном слободе које је обавило разговор са Одјељењем Превентивног механизма, оставља се могућност директног контакта са Одјељењем Превентивног механизма у случају било какве касније угрозе по живот и здравље.

8. Лица која пријаве забринутост за живот и здравље због тога што су пружила информације тиму Превентивног механизма, разлог су за обављање ванредне посјете што је прије могуће.
9. Превентивни механизам руководству установе предлаже додатне мјере заштите тих лица.
10. У наредним посјетама обавезно се обавља кратак разговор са тим лицима како би се утврдило да не трпе било какву штету или посљедице.

Поступак прикупљања информација од руководства установа мјеста лишења слободе

Опште информације од руководства мјеста лишења слободе траже се током уводног састанка а односе се на организациону структуру, подручја и мјеста гдје најчешће долази до кршења људских права.

Све информације и изјашњења на околности конкретног догађаја могу се тражити и писаним путем.

Информације и други важни подаци могу се затражити и прије посјете мјесту лишења слободе, јер се на тај начин могу обавити детаљније припреме за посјету.

Достављањем захтјева мјесту лишења слободе које се посјећује са обрасцем о основним статистичким подацима, стиче се јаснија слика о том мјесту.

Примјер обрасца:

	2022	2023	2024
Укупан број лица лишених слободе			
Укупан број по категоријама			
Број малољетних особа			
Жене лишене слободе			
Страни држављани			
Број дисциплинских пријава против лица лишених слободе			
Број кривичних пријава против затвореника			
Количина откривене дроге у мјесту лишења слободе (тежина, комада)			
Врста дроге-ПАС психоактивне супстанце			
Смрт у мјесту лишења слободе (природни узроци)			
Насилна смрт у мјесту лишења слободе			
Самоубиство у мјесту лишења слободе			
Покушај самоубиства у мјесту лишења слободе			
Употреба ватреног оружја, физичке снаге и других средстава обуздавања			
Број кривичних пријава против особља			
Број лијечених зависника о дрогама			

Врста замјенске терапије за лијечење зависника			
Број жалби и притужби			

Приказани образац и наведене формулације представљају само огледни примјер. Превентивни механизам ће за сваку појединачну посјету процијенити које информације су неопходне што значи да се на овај начин могу затражити и друге информације.

Анализа података из обрасца може допринијети објективном сагледавању стања људских права у конкретној установи, те процјени степена напретка или погоршања.

Документација за провјеру најчешћих облика кршења људских права

Могућа сазнања о злостављању или другом облику кршења људских права, угрожавању живота и здравља лица лишених слободе могу се добити, односно утврдити вршењем увида у:

1. расположиву медицинску документацију или здравствени картон/медицински досије особе лишене слободе;
2. евиденцију Књиге жалби и притужби;
3. нивое жалби (први, други, трећи) и писане одговоре службеног особља;
4. евиденције о насиљу у мјесту лишења слободе;
5. евиденције о смрти у мјесту лишења слободе;
6. евиденције о броју кривичних пријава против особа лишених слободе;
7. евиденције о проналаску недозвољених твари или ствари у мјесту лишења слободе;
8. евиденције и записнике о заједничким састанцима руководства установе и представника особа лишених слободе;
9. дисциплинску документацију особа лишених слободе;
10. евиденције о издвајању у посебне просторије, самице или медицинске самице;
11. Дневну евиденцију о догађајима током трајања радне смјене;
12. евиденције о извођењу у вањске установе (здравствене установе, тужилаштво суд, кућне посјете итд.);
13. службену кореспонденцију установе са вањским институцијама и органима власти (МУП-у, судској полицији, инспекторима министарства, Министарству правде, Омбудсменима, изабраним адвокатима затвореника и лица лишених слободе, надлежним судовима, предсједницима надлежних судова, итд.);
14. видео снимке надзорних камера за тачно одређени датум када се инцидент десио;
15. дисциплинске списе и одлуке дисциплинске комисије против запослених мјеста лишења слободе;
16. евиденцију извјештаја и извјештаје о употреби ватреног оружја, физичке снаге или других средстава принуде;
17. евиденцију Књиге поште гдје је евидентирано слање и примање поште изван мјеста лишења слободе;
18. комплетну евиденцију документације лица лишеног слободе;
19. службену документацију о затеченом стању приликом обиласка притвора и притворених особа које редовно обављају предсједници надлежних судова или судије које они овласте;
20. евиденцију редовних мјера санитарне заштите;

21. забиљешке о редовно проведеним мјерама ППЗ (против пожарне заштите) и инспекцијама исправности електроинсталација, принудним излазима у случају пожара;
22. забиљешке надлежне санитарне инспекције која обавља контролу здравља и сигурност хране која се послужује лицима лишеним слободе.

ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ КОЈЕ МОГУ НАСТУПИТИ ТОКОМ ПОСЈЕТЕ ПРЕВЕНТИВНОГ МЕХАНИЗМА

У току посјета чланова тима Превентивног механизма установама у којима се налазе или би се могле налазити особе лишене слободе, могу наступити ванредне ситуације које се манифестују као:

- Несарадња-избјегавање комуникације лица лишеног слободе са члановима тима Превентивног механизма;
- Агресивност, напад панике или излив бијеса код лица лишеног слободе;
- Изненадни физички напад од стране лица лишеног слободе;
- Погоршање здравственог стања лица лишеног слободе у току посјете;
- Пријетња самоповређивањем или самоповређивање лица лишеног слободе;
- Остале неочекиване ситуације које могу угрозити лице лишено слободе, чланове чланова тима Превентивног механизма или службено особље.

Препоруке за тим који врши посјету, састоји се из сљедећих радњи које би чланови тима требали планирати и предузети како би избјегли и на најбољи могући начин зауставили неочекиване ванредне-инцидентне ситуације:

- темељито прикупљене информације о лицу/лицима лишеним слободе;
- интервју са службеним особљем;
- ефикасна комуникација и сарадња (договор) са особљем приликом стварања сигурног окружења (визуелни преглед просторије, нпр. елиминација видео и аудио надзора, изношење предмета погодних за nanoшење повреда, сигурност отвора, прозори, врата и сл.);
- увид у медицинску документацију лица лишеног слободе (по потреби тражити додатно мишљење стручних особа);
- тимски рад и договор у оквиру тима (подјела улога и задатака у тиму);
- распоред сједења приликом интервјуисања (сигурна дистанца);
- брз и ефикасан начин позивања службене особе ради заштите личне сигурности;
- стабилност и интегритет, исказивање повјерења од стране чланова тима према лицу лишеном слободе;
- нагласити принцип повјерљивости информација;
- смиривање непредвиђене ситуације методом ефикасне комуникације;
- предузимање мјера заштите;
- позивање хитне службе или медицинског особља;
- прекид посјете (интервјуа);
- напуштање просторије;
- процјена могућности наставка интервјуа;
- евентуално успостављање поновне комуникације(ако је могуће);
- анализа, извјештај, препоруке, интервју са службеним особама, и сл.

ЕВАЛУАЦИЈА ПОСЈЕТА

Превентивни механизам је овлаштен не само да врши посјете већ и да даје препоруке надлежним органима наводећи средства за постизање побољшања.

Сачињавање прелиминарног извјештаја

Прелиминарни извјештај се сачињава након сваке посјете, без обзира на њену врсту. Састоји се од појединачних извјештаја чланова тима Превентивног механизма који се доставља Шефу Одјељења за вршење послова Превентивног механизма у оквиру Институције омбудсмена за људска права Босне и Херцеговине, у одређеном року.

Сваки извјештај садржи сљедеће:

- методологију рада и основне податке о посјети;
- међународне стандарде заштите људских права, позитивне законске прописе релевантне за рад и поступање установе у којој се налазе лица лишена слободе те утврђене недостатке у примјени прописа и пракси;
- утврђено стање у условима који владају у мјестима лишења слободе;
- недостатке у механизмима заштите људских права особа лишених слободе;
- статистичке и опште податке о посјећеном мјесту лишења слободе;
- забринутости везане за поступање са особама лишеним слободе, укључујући случајеве о наводном злостављању;
- добре праксе и процедуре које се примјењују у посјећеном мјесту лишења слободе.

Достављање прелиминарног извјештаја на изјашњење посјећеним мјестима лишења слободе

Након извршеног обиласка чланови тима сачињавају појединачне извјештаје о извршеној посјети. Независне стручне особе и представници организација цивилног друштва израђују мишљење везано за тему или подручје које покривају те предлажу препоруке или мјере за побољшања поступања према особама лишеним слободе или особама којима је ограничено кретање у циљу спречавања мучења и других облика окрутних, нечовјечних или понижавајућих поступака или казни.

Своје мишљење независне стручне особе и представници организација цивилног друштва достављају шефу Одјељења за Превентивни механизам. Шеф Одјељења за Превентивни механизам у сарадњи са особљем сачињава нацрт извјештаја о посјети, те га доставља Омбудсменима БиХ на усвајање.

Прелиминарни извјештај обједињава и припрема Шеф Одјељења за вршење послова Превентивног механизма. Након добијања сагласности Омбудсмена Босне и Херцеговине, извјештај се доставља руководиоцу посјећеног мјеста лишења слободе.

Извјештај се доставља службеним путем (службеном поштом) уз одговарајући попутни допис у којем се назначава рок за доставу коментара.

Уобичајени рок за доставу коментара на прелиминарни извјештај је 10 дана, осим у случају ванредне посјете изазване инцидентним ситуацијама када је неопходно сачинити прелиминарни извјештај у што краћем року. Уколико нема коментара на прелиминарни извјештај, сматра се да је руководство мјеста лишења слободе сагласно са извјештајем. Коментари се траже само на утврђено чињенично стање, а не на закључке које је формирао Превентивни механизам.

Финализација извјештаја

Одјељење за вршење послова Превентивног механизма након зајимања свих коментара припрема коначну верзију извјештаја која се доставља на усвајање Омбудсменима за људска права у БиХ.

Усвојени извјештај се доставља руководству мјеста лишења слободе које је било предмет извјештаја, са препорукама за отклањање уочених недостатака у поштовању права особа лишених слободе.

Препоруке које садржи извјештај су предмет сталног праћења Одјељења за вршење послова Превентивног механизма у смислу степена испуњености.

Извјештај би требао да представља основу за конструктиван дијалог између Превентивног механизма и установе у погледу реализације препорука.

Након усвајања, извјештај се објављује на веб страници Институције омбудсмена за људска права у БиХ и на тај начин је доступан јавности и свим заинтересованим лицима.

У складу са Законом о омбудсмену, Институција почетком сваке календарске године доставља Предсједништву Босне и Херцеговине, Парламентарној скупштини Босне и Херцеговине, Народној скупштини Републике Српске и Парламенту Федерације Босне и Херцеговине годишњи извјештај о резултатима активности Институције у претходној години. Годишњи извјештај о резултатима рада Институције омбудсмена садржи посебно поглавље о функционисању Превентивног механизма са препорукама⁷.

Превентивни механизам вршит ће сачињавање извјештаја за Пододбор Уједињених нација за спречавање мучења и других окрутних, нељудских или понижавајућих поступака или кажњавања и друге органе међународне заштите људских права.

---

⁷ Чл. 6. ст.1. Правилника о вршењу послова Превентивног механизма за спречавање мучења и других окрутних, нечовјечних или понижавајућих поступака и казни у Босни и Херцеговини.

КОДЕКС(И) ЧЛАНОВА ПРЕВЕНТИВНОГ МЕХАНИЗМА У БИХ

Превентивни механизам мора одржавати највише стандарде свог рада у обављању повјерених надлежности те поштовати претходно наведене принципе дјеловања. Од чланова Превентивног механизма се очекује и висок степен личног интегритета, што подразумијева:

- поштовање начела нулте стопе толеранције на све облике непрофесионалног понашања (не обећавају, не нуде, не дају и не одобравају било какве поклоне, противуслуге, противриједности и слично);
- да ни у којим околностима не наносе, не потичу и не толеришу било које дјело које може довести или доводи до мучења, нечовјечног или понижавајућег понашања, или кажњавања;
- да своје задатке обављају према начелима непристрасности и недискриминације по било којем основу (раса, етничка припадност, родни идентитет, сексуална оријентација, језик, вјерска или политичка припадност, национално или социјално поријекло, имовинско стање, друштвени положај, брачни статус, доб, инвалидитет);
- прикупљање, чување и употреба личних података врши се у складу са међународним начелима заштите личних података и Законом о заштити личних података БиХ. Међународним начелима заштите личних података сматрају се и одредбе Конвенције 108+ Савјета Европе⁸;
- да не учествује ни у каквим незаконитим активностима или радњама које нарушавају лични углед и углед Превентивног механизма.

Приликом обављања послова Превентивног механизма унутар установа у којима се налазе лица лишена слободе од чланова тима се очекује изузетно висок степен професионализма:

- Односи чланова Превентивног механизма у мјестима лишења слободе у којима се врши мониторинг и лица лишених слободе која бораве у њима заснивају се на узајамном поштовању, уважавању и сарадњи.
- Чланови Превентивног механизма не конзумирају алкохолна пића ни психоактивна средства током посјете нити непосредно прије посјете.
- У опхођењу према запосленима у мјестима лишења слободе и лицима лишеним слободе чланови тима Превентивног механизма се руководе начелом једнакости, поштују личност, достојанство, поступају професионално, љубазно и пристојно, показују заинтересованост и стрпљење, водећи рачуна о правима и обавезама саговорника.
- Чланови Превентивног механизма воде рачуна о личној хигијени, чистоћи, уредном и пристојном изгледу.
- Чланови Превентивног механизма поступају савјесно и одговорно, избјегавајући ситуације које могу довести у питање њену непристрасност или имати за посљедицу сукоб интереса.
- Чланови Превентивног механизма не дијеле информације које су остварене непосредним увидом, прикупљене из службене документације, списка и података трећим лицима, те их могу користити искључиво за обављање послова у оквиру Превентивног

---

⁸ Ступање на снагу Конвенције 108+ (Конвенција за заштиту појединаца у погледу процесирања личних података) очекује се током 2024. Стално представништво Босне и Херцеговине при Савјету Европе је предавши ратификацијски инструмент за Допунски Протокол (ЦЕТС бр. 223), Генералном секретару Савјета Европе 7. јула 2023. године постала 27. држава страна која је приступила Конвенцији. БиХ је такође међу пет држава страна које примјењују одредбе допунског Протокола.

механизма.

- Материјална средства која су им повјерена користе намјенски и економично, искључиво за обављање послова.
- Са средствима јавног информисања могу комуницирати и иступати само Омбудсмени БиХ или друго лице које они овласте.
- Чланови Превентивног механизма се суздржавају од исказивања мишљења или коментара на друштвеним мрежама у вези са активностима приликом посјета мјестима лишења слободе.
- Подаци, сазнања и информације које се дознају у току интервјуа или током посјета и вршења мандата ПМ-а са лицима лишеним слободе не могу се користити за било какве стручне, научне нити друге врсте публикација и радова.
- Повреде одредби Кодекса од стране чланова Превентивног механизма пријављују се подношењем притужбе Шефу Одјељења Превентивног механизма или Омбудсменима БиХ, о чему коначну одлуку доносе Омбудсмени БиХ.

ДОДАТАК

Матрица за (пр)оцјену стања у полицијским агенцијама

КРИТЕРИЈИ	ИНДИКАТОРИ	ДОКАЗИ	ПОЈАШЊЕЊЕ НАЧИНА ПРОЦЈЕНЕ ИСПУЊЕНОСТИ ИНДИКАТОРА	НАПОМЕНА
<p>УСЛОВИ У ПОЛИЦИЈСКОМ ПРИТВОРУ</p> <p>Услови у полицијском притвору омогућавају нормалан боравак у просторијама са оптималном температуром, квадратуром ћелије, довољно дневног свјетла и у прозрочној просторији.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Површина просторије је 7 m² или 10 m³. 2. Освијетљеност просторије износи 250 ЛУХ-а. 3. Сијалице постављене на расвјетним тијелима су 60 ВАТ-а или јаче. 4. Термометар на зиду просторије показује температуру између 18 -25 °С. 5. Просторија и предмети у њој су чисти и уредни. 6. Просторија располаже основним намјештајем. 7. Вода за пиће је доступна унутар ћелије или је несметан приступ до ње уколико је диспензер за воду у непосредној близини. 8. Оброк (храна) је доступна у размацама од 8 сати. 	<p>Документација:</p> <ul style="list-style-type: none"> • измјерене вриједности (квадратура, освјетљење, итд), • евиденција о приступу свјежем зраку. <p>Методе рада:</p> <ul style="list-style-type: none"> • обилазак просторије за лишење слободе и мјерења затечених вриједности, • интервју са ЛЛС које се затекло у просторији за лишење слободе и са руководиоцем Одјељења за задржавање ЛЛС, • интервју са вишим службеницима из МУП-а. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Чиста полицијска просторија за задржавање значи да има канту за смеће која се редовно празни, да су под и прозори чисти, постелина опрана, мадрац чист без флека, итд. 2. Столица и сто, кревет са мадрацем, мокри чвор итд. 3. Умиваоник са текућом водом унутар ћелије или диспензер за воду за пиће у непосредној близини просторије у којој борави ЛЛС. 4. Три obroка од којих је један топли за задржавање дуље од 8 сати или преко ноћи. 5. ЛЛС у сваком моменту могу ступити у контакт са полицијским службеником, путем (звучног) аларма из просторије за задржавање или се ЛЛС налази у видном пољу 	<p>Мандат Превентивног механизма треба тумачити тако да укључује и стандарде које су успоставила друга мониторинг тијела као што је Европски комитет за спречавање мучења, нехуманог и понижавајућег поступања и кажњавања (ЦПТ). Стандардна препоручена квадратура полицијских просторија за задржавање, према ЦПТ-у је:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 7 m² са 2 m или више између зидова и 2,5 m између пода и стропа; • Ниво ЛУХ-а потребан за читање у

	<p>9. ЛЛС који се задржавају осам сати или дуље имају приступ свјежем зраку. Лица која се задржавају дуље од 24 сата имају приступ вањском дворишту за шетњу (ако постоји⁹).</p> <p>10. Службено особље је доступно на позив ЛЛС.</p>		<p>службеника ако је просторија покривена видео надзором.</p>	<p>соби је 250 ЛУХ или више.</p>
<p>ИСТРАГА НАВОДА О ЗЛОСТАВЉАЊУ</p> <p>ЛЛС у било којем моменту током вођења полицијског интервјуа (укључујући информативне разговоре, саслушања, испитивања) може изнијети наводе о непрофесионалном понашању полицијских службеника. Ти наводи могу се односити на: вербално злостављање, понижавајуће</p>	<p>1. Циљ интервјуа је јасан: прикупити тачне и поуздане информације како би се открила истина о питањима која се тичу кривичне истраге. Циљ ни у ком случају није прибавити признање од некога за кога се већ претпоставља да је у очима полицајца крив.</p> <p>2. Испитани су кредибилни наводи о вербалном, физичком и психичком злостављању.</p> <p>3. Увидом у званични видео или аудио снимак полицијског интервјуа, потврђено је да није било присиљавања нити</p>	<p>Документација:</p> <ul style="list-style-type: none"> • званични аудио или видео снимак полицијског интервјуа, • љекарски налаз у случају изнесених навода о злостављању, • записник о обављеном полицијском интервјуу, • извјештај о употреби силе, • евентуалне притужбе ЛЛС на поступање полицијских службеника, • резултати интерне истраге и евентуално 	<p>1. Записник о интервјуу садржи биљешку у овом смислу.</p> <p>2. Провјерени су љекарски налази и конзистентни су са наводима ЛЛС.</p> <p>3. Потпун и аутентичан званични снимак интервјуа је стављен на располагање члану ПМ делегације.</p> <p>4. Посјетом просторији члан ПМ делегације је утврдио да просторија садржи столицу и сто, воду за пиће, нема средстава којима би се могле нанијети физичке повреде (нпр бејзбол палице, лисице везане за радијатор, нема повеза за очи који осумњиченику онемогућавају</p>	

⁹ Нпр., просторије за задржавање у просторијама МУП-а Републике Српске у Залужанима код Бања Луке имају такво двориште.

<p>поступање, нехумано поступање или кажњавање и мучење. Наводи о злостављању могу се прикупити и у полицијском притвору прегледом регистра повреда или медицинске документације коју ЛЛС имају код себе након што су били спроведени и прегледани у болници.</p>	<p>физичког злостављања током интервјуисања.</p> <p>4. Просторија за вођење интервјуа одговара стандардима који важе за ове просторије.</p> <p>5. ЛЛС-у је на његов захтјев указана медицинска помоћ без одлагања.</p>	<p>покренуте кривичне истраге.</p> <p>Методе рада:</p> <ul style="list-style-type: none"> • обилазак просторије за вођење интервјуа, • интервју са ЛЛС које се затекло у просторији за вођење интервјуа и инспектором који води интервју, • интервју са вишим службеницима из МУП-а. 	<p>да идентификује полицијске службенике који обављају интервју, електричних каблова, дрвених штапова, ножева или оштрица, итд.).</p>	
<p>ОБАВЈЕШТАВАЊЕ О ПРАВИМА И УЖИВАЊЕ ПРАВА</p> <p>Основна права ЛЛС објашњена су на разумљив начин и дужност полицијског службеника је да осигура да је ЛЛС потпуно схватило њихов значај непосредно по лишењу слободе. Та права су:</p>	<p>1. ЛЛС је обавјештено о основним правима на адвоката и доктора без одлагања, одмах по лишењу слободе.</p> <p>2. Права су објашњена на јасан и недвосмислен начин. ЛЛС потписује изјаву која потврђује да је ЛЛС схватило значај права и посљедице одустајања од њих (нпр., одрицање од права на адвоката).</p> <p>3. Право на приступ љекару према члану 3 ЕКЉП</p>	<p>Документација:</p> <ul style="list-style-type: none"> • изјава о обавјештењу о правима коју је потписало ЛЛС, • љекарски налаз у случају изношења навода о злостављању током лишења слободе. <p>Методе рада:</p> <ul style="list-style-type: none"> • увид у писану документацију о 	<p>1. Записник о обавјештењу о правима садржи недвосмислену потврду о обавјештењу и читак потпис ЛЛС.</p> <p>Период непосредно по лишењу слободе је ризичан у смислу застрашивања и физичког злостављања. Адвокат може предузети одговарајуће кораке ако се злостављање заиста деси приликом лишења слободе, прије самог интервјуа.</p>	

<ul style="list-style-type: none"> • приступ адвокату и љекару; • обавјештавање блиског сродника или треће особе по властитом избору о лишењу слободе; • обавјештење о разлозима лишења слободе на језику који разумије; • приступ преводиоцу или конзуларном представнику. 	<p>подразумијева и приступ доктору по властитом избору.</p> <p>4. ЛЛС је омогућена медицинска помоћ одмах по изнесеном захтјеву или примијећеним знацима физичких повреда, а најкасније прије самог почетка интервјуа.</p> <p>5. ЛЛС је обавјештено о праву на обавјештење сродника одмах по лишењу слободе или најкасније прије почетка интервјуа у полицијским просторијама.</p> <p>6. ЛЛС је обавјештено о праву на преводиоца или посјету конзуларног представника. Просторије за задржавање у полицијским станицама располажу писаним лецима који садрже јасно изложене информације о правима и начину остваривања права на другим језицима. ЛЛС ове летке могу задржати у свом посједу.</p>	<p>обавјештењу о правима,</p> <ul style="list-style-type: none"> • интервју са ЛЛС које се затекло у полицијским просторијама за задржавање, • интервју са службеницима који су ЛЛС лишили слободе, • интервју са полицијским службеницима који су особу лишили слободе, • интервју са вишим службеницима из МУП-а. 	<p>2. Сви медицински прегледи обављају се изван слушног и видног поља полицијских службеника како би се гарантовала непристрасност, осим ако доктор не тражи другачије.</p> <p>3. Сви изузеци од права на кориштење услуга адвоката, односно одрицања од права на адвоката су забиљежена у писаној форми, потписана од стране ЛЛС и похрањена у архиви.</p> <p>4. Сви изузеци од права на обавјештење сродника су у складу са законским интересима полицијске истраге и разлози за то су јасно забиљежени у писаној форми.</p> <p>5. Доступна је евиденција о контактима оствареним са овлаштеним судским преводиоцима и конзуларним представницима.</p>	
---	---	---	--	--

Матрица за (пр)оцјену стања у затворским установама

КРИТЕРИЈИ	ИНДИКАТОРИ	ДОКАЗИ	ПОЈАШЊЕЊЕ НАЧИНА ПРОЦЈЕНЕ ИСПУЊЕНОСТИ ИНДИКАТОРА	НАПОМЕНА
<p>ПРЕКОМЈЕРНА УПОТРЕБА СИЛЕ</p> <p>Употреба силе приликом контроле и обуздавања примјењује се:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пропорционално, • само колико је апсолутно неопходно, • поштујући праг бола, • након процјене испуњености законских услова. <p>Прекомјерна употреба силе може бити резултат:</p> <ul style="list-style-type: none"> • намјерног злостављања, 	<p>1. (Не)оправдана употреба средстава контроле и обуздавања.</p> <p>2. Вербално злостављање затвореника и други облици непоштовања према њима. Провокативно понашање вис-а-вис затвореника.</p> <p>3. Наводи о мееђузатвореничком насиљу и застрашивању. Поступање службе обезбјеђења у таквим ситуацијама.</p>	<p>Документација:</p> <ul style="list-style-type: none"> • лекарски налаз у случају изнесених навода о злостављању, • извјештај о употреби силе, • евентуалне притужбе ЛЛС на поступање затворских службеника, • лекарски налаз у случају изношења навода о злостављању, • резултати интерне истраге и евентуално покренуте кривичне истраге. <p>Методе рада:</p> <ul style="list-style-type: none"> • интервју са затвореником који је изнио наводе о злостављању, 	<p>1. Употреба средстава контроле и обуздавања мора бити документована без одлагања, одмах по престанку мјере обуздавања.</p> <p>2. Независна процјена пропорционалности употребе силе врши се на основу документације о таквим инцидентним ситуацијама коју воде служба обезбјеђења и здравствена служба.</p> <p>3. У пракси није увијек лако идентификовати такве случајеве. Један од начина би био прегледати извјештаје о употреби силе или Књигу дневних дешавања службе обезбјеђења. Други начин је прегледати различите регистре (дисциплински, употреба средстава обуздавања, Књига повреда у здравственој служби). У овим</p>	<p>Мандат Превентивног механизма треба тумачити тако да укључује и стандарде које су успоставили други мониторинг органи као што је Европски комитет за спречавање мучења, нехуманог и понижавајућег поступања и кажњавања (ЦПТ). Стандардна препоручена квадратура полицијских просторија за задржавање, према ЦПТ-у је:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 6 m² животног простора у једнокреветној ћелији • 4m² животног простора по затворенику у вишекреветној ћелији

<ul style="list-style-type: none"> • реакција на међузатвореничко насиље. 		<p>интервју са могућим свједоцима,</p> <ul style="list-style-type: none"> • интервју са вишим службеницима МУП-а. 	<p>случајевима тријажа информација је кључна.</p> <p>4. Затворска установа има писане протоколе за вербалну дескалацију сукоба и примјењује их. Особље је обучено за постепену употребу средстава обуздавања.</p> <p>5. Затворенику који је био предмет контроле и обуздавање је на његов захтјев или по окончању мјере обуздавања указана лекарска помоћ одмах, без одлагања.</p> <p>6. Све притужбе на провокативно понашање особља према затвореницима су потпуно документоване и поступање по њима је под строгим надзором управе затвора.</p> <p>7. Интервенција особља у случају међузатвореничког насиља је правремена, ситуација је доведена под контролу, адекватно документована и пријава прослијеђена надлежним правосудним органима,</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Минимум животног простора не треба да укључује санитарни чвор у ћелији. Посљедично, ћелија за једног затвореника треба да има 6m² плус простор потребан за санитарни чвор (обично 1m² до 2 m²). Исто вриједи и за вишекреветне ћелије. У свакој ћелији у којој је смјештено више од једног затвореника, санитарни чвор треба да буде потпуно одвојен. • Свака ћелија која се користи за смјештај затвореника мора имати барем 2 m између зидова ћелије и 2,5 m
--	--	--	---	--

			покренут је интерни дисциплински поступак или поднесена кривична пријава.	између пода и стропа. Ниво ЛУХ-а потребан за читање у ћелији је 250 ЛУХ или више.
<p>УСЛОВИ У ЋЕЛИЈАМА</p> <p>Услови у притворским и затворским ћелијама омогућавају нормалан боравак у просторијама са оптималном температуром, квадратуром ћелије, довољно дневног свјетла и у прозрочној просторији.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Површина просторије је 6 m² (једнокреветна ћелија) или 4 m² (вишекреветна ћелија). 2. Освијетљеност у ћелији или затвореничкој спаваони износи 250 ЛУХа. 3. Сијалице постављене на расвјетним тијелима су 60 ВАТа или јаче. 4. Термометар на зиду просторије показује температуру 18 -25 °С. 5. Просторија и предмети у њој су чисти и уредни. 6. Просторија располаже основним намјештајем. 7. Вода за пиће доступна је унутар ћелије или се диспензер за воду за пиће налази у 	<p>Документација:</p> <ul style="list-style-type: none"> • измјерене вриједности (квадратура, освјетљење, итд.). <p>Методе рада:</p> <ul style="list-style-type: none"> • обилазак ћелија и мјерења затечених вриједности, • интервју са затвореницима и са руководиоцима одјелења, • интервју са вишим службеницима из МУП-а. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Чиста ћелија значи да има канту за смеће, да је под чист и прозор, опрана постељина, чист мадрац, итд. 2. Столица и сто, кревет са мадрацем, мокри чвор итд. 3. Умиваоник са текућом водом унутар ћелије. 4. Уколико постоји унутар ћелије, санитарни додатак је одвојен барем преградом од остатка ћелије. 	

	<p>непосредној близини и несметан му је приступ.</p> <p>8. Затвореници имају несметан приступ тоалету и тушу.</p> <p>9. Свим затвореницима су обезбијеђена три бесплатна obroка дневно, од којих је један топли оброк. Оброци садрже довољне нутритивне и калоријске вриједности.</p> <p>10. Како би се достигао праг пристојности, свим затвореницима су обезбијеђена средства за одржавање личне хигијене, средства за чишћење ћелије, те могућност за прање рубља и одјеће.</p>			
РЕЖИМ ЗА ПРИТВОРЕНИКЕ И ЗАТВОРЕНИКЕ	<p>1. За сваку категорију затворске популације установа има посебан програм поступања прилагођен потребама</p>	<p>Документација:</p> <ul style="list-style-type: none"> • изјава о обавјештењу о правима јасно потписана од стране ЛЛС, 	<p>1. Програми поступања су дио политике рада и постоји евиденција о броју особља које је обучено за примјену програма.</p>	

<p>Режим у затворској установи мора бити прилагођен специфичним потребама те категорије затворске популације:</p> <ul style="list-style-type: none"> • притвореници, • затвореници, • рањиве категорије (малољетници, жене, старије особе, корисници психоактивних супстанци, особе са посебним физичким потребама, итд.). 	<p>и ризику које те категорије представљају.</p> <p>2. За сваког појединачног затвореника сачињен је индивидуални план поступања прилагођен потребама и ризику. Ревидира се редовно.</p> <p>3. Вријеме проведено на отвореном и у активностима одговара стандардима.</p> <p>4. Рањиве групе имају додатно спецификоване програме поступања.</p>	<p>•љекарски налаз.</p> <p>Методе рада:</p> <ul style="list-style-type: none"> • увид у писану документацију; • интервју са ЈЛС које се затекло у полицијским притворским просторијама, службеницима који су лишили слободе, полицијским инспекторима који воде испитивања; • интервју са ХЗ из МУП-а. 	<p>2. Индивидуални план третмана је одложен у досије затвореника (лични лист), ревидиран је у редовним временским интервалима. Мултидисциплинарни тим одобрава сваку промјену.</p> <p>3. Сваки затвореник проводи 8 сати изван ћелије, укључен је у сврсисходне активности различитог карактера (дружење у групи, радна терапија, образовање, спорт итд.), има могућност два сата шетње у вањском кругу затвора сваки дан.</p> <p>4. За рањиве групе примјењује се специфичан приступ са више сврсисходног људског контакта и психолошке помоћи како би се компензовали дужи периоди проведени у де факто усамљењу којем због релативно малог броја ове популације могу бити изложени.</p> <p>5. За притворенике се тражи детаљан програм активности који је за њих осмишљен у</p>	
---	---	--	--	--

			<p>установи - уколико постоји¹⁰, с обзиром да су притвореници под надлежношћу суда.</p> <p>6. За затворенике се тражи детаљан статистички преглед свих сврсисходних активности које се нуде у установи. То обухвата радно-окупациону терапију, стручно оспособљавање (занат, итд.), образовне активности, индивидуалне и групне когнитивно-бихевиоралне терапије, рекреативне активности, итд.</p>	
--	--	--	---	--

¹⁰ Нпр., КПЗ Зеница је једно вријеме за притворенике имао попуњену табелу „Оквирни преглед режима у притвору“ која је садржавала распоред активности као што су: упознавање са затворским окружењем, дневна шетња, вјерске потребе, адвокат, спортске активности, друштвене игре, лекар, културне активности, посјете. Образац је осмишљен у оквиру заједничког ЕУ/ВЕ пројекта „Унапређење механизма заштите људских права притворених и затворених особа у БиХ“ (2016-2019).

<p>ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА</p> <p>Здравствена заштита која се пружа у затворским установама по квалитету и квантитету мора бити упоредива са здравственом заштитом која се пружа у заједници.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Затворска установа слиједи здравствене протоколе који пружају исти ниво здравствене заштите као остале затворске установе. 2. Поштује се принцип повјерљивости медицинске документације. 3. Број здравственог особља задовољавајући је у односу на број затворске популације. 4. Медицински прегледи обављају се без одлагања на захтјев затвореника, одн. одмах по пријему у затворску установу. 5. Медицински прегледи обављају се без одлагања након сваке употребе средстава контроле и обуздавања или по изношењу сваког навода о злостављању или по властитом сазнању медицинског особља. 	<p>Документација:</p> <ul style="list-style-type: none"> • љекарска документација, • извјештај независне здравствене инспекције, • извјештај инспектора МУП-а. <p>Методе рада:</p> <ul style="list-style-type: none"> • увид у писану документацију, • интервју са затвореницима и медицинским особљем, • интервју са ХЗ из МУП-а. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поступа се по заједничким протоколима сачињеним у оквиру једног од ЕУ-ВЕ пројеката. 2. Документација је одложена у медицинским просторијама и приступ има само медицинско особље. Током спровођења, медицински техничар има у свом посједу медицинску документацију, или ако техничар није у пратњи, документацију носи сам затвореник у затвореној коверти. 3. У затворској установи ради барем један медицински техничар у пуном радном времену и ангажован је љекар опште праксе барем 4 пута седмично по неколико сати. 4. Медицински преглед (скрининг) новопримљених притвореника и затвореника обавља се без одлагања по пријему. Преглед обавља медицински техничар у недостатку љекара, а љекар одмах по ступању на дужност првог наредног радног дана. 	
--	--	--	--	--

			<p>5.Медицински преглед трауматских повреда љекар обавља одмах по сазнању навода о њиховом постојању. Објективан љекарски налаз у случају сумње на злостављање је прослијеђен без одлагања органу надлежном за покретање кривичне истраге.</p>	
--	--	--	--	--